

OPTİMAL VERGİLENDİRME VE TOPLUMSAL REFAH İLİŞKİSİ

Ferhat PEHLİVANOĞLU¹

Ali YILDIRIM²

Özet

Vergilemede etkinlik ve adalet ilkeleri, çoğu zaman aynı anda gerçekleştirilememektedir. Yani ekonomideki karar alıcıların, bu ilkelerden birisini hedeflemesi durumunda, diğerinden ödün vermesi gerekmektedir. Ancak bu ilkeler arasındaki çatışmayı giderebilmek adına, optimal vergileme yaklaşımı ileri sürülmüştür. Bu çalışmada, teorik araştırmalar neticesinde optimal vergilendirme tekniğinin, toplumsal refah üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Optimal vergileme sistemi, gelirin düz oranlı vergilemeye tabi tutulması gerektiğini, yüksek gelir gruplarına sıfır marjinal vergi oranlarının uygulanmasını ve daha çok dolaylı vergilendirme tekniğinin tercih edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Optimal vergileme gerçekleştirilebildiği takdirde, özellikle iki uç durum olan düşük ve yüksek gelir gruplarında bulunan bireyler için, etkinlik ve adalet ilkeleri bir arada gerçekleştirilmekte ve bunun doğal bir sonucu olarak toplumsal refah artmaktadır. Sosyal refah devleti gereğince politika uygulayıcılar, etkin ve adaletli bir kaynak dağılımı gerçekleştirerek toplumsal refah düzeyinin maksimum seviyeye çıkarılmasını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bunu gerçekleştirmek için, kendi kontrolünde bulunan vergileme yetkisini optimal seviyede uygulaması ve piyasanın yapısından kaynaklanan gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltmak için, “negatif gelir vergisi”, “ayırma ilkesi”, “muafiyet ve istisna” gibi araçlarla devletin ekonomiye müdahalelerde bulunması gerekmektedir. Böylece, ulusal düzeyde bir refah optimizasyonu gerçekleştirilebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Refah, Gelir Dağılımı, Vergilemede Adalet, Optimal Vergilendirme.

Jel Kodları: D31, H21, I31

Alındığı Tarih: 27.05.2021 / Kabul Edildiği Tarih: 15.06.2021 / Açık Erişim Tarihi: 17.06.2021

¹ Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, fpehlivanoglu@kocaeli.edu.tr.

² Arş. Gör., SBE, İktisat Teorisi ve Tarihi ABD, alliyildirim@gmail.com.

Relationship Between Optimal Taxation and Social Wealth

Abstract

Efficiency and fairness rules in taxation are often not realized at the same time. In other words, decision makers in the economy should target one of these principles and decide from decision. But to settle the conflict between these principles, optimal taxation can be read. Helping the best aspect of teacher training in this tutorial. The optimal taxation system advocates the flat taxation system of income, high-income taxable, non-high-income marginal taxable, and preferring more taxation instruments. Optimal taxation can be achieved, the two extremes 96r efor small and low income use, efficiency and fairness being carried out together and there will be gain as a result. The welfare state is designed to be bred for good appraisals, a fair resource drawing, and they plan to plan for completion. Therefore, it is not an optimal practice in terms of taxation within its own structure. For general maintenance, interventions to the economy by means of “separation”, “exemption and simplification” should be reviewed. Strategies will be able to bring about improvement at the national level.

Keywords: Social Welfare, Income Distribution, Fairness in Taxation, Optimal Taxation.

Jel Codes: D31, H21, I31

1. Giriş

Refah kavramının ortaya atıldığı tarihten bu zamana, birçok refah tanımlamasının yapıldığı ve refah düzeyi belirleme yöntemlerinin ileri sürüldüğü bilinmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, ekonominin kendi işleyişinin yetersiz kaldığı ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanamadığı durumlarda veya adaletsiz bir bölüşüm meydana geldiğinde, devletin politika uygulamaları ile bu aksaklıkları gidermesi konusunda ortak bir fikir oluştuğu görülmektedir. Ancak devletin kontrolünde olan bu politika uygulamalarının, etkinliği ve adaleti sağlamada başarısız olmasının nedeni, uygulanacak olan politikaların ne ölçüde olacağı ve kimleri kapsayacağını kesinlik kazanmamasıdır.

Ekonomi kendi işleyişine bırakıldığında, meydana gelen etkinlik kayıpları ve adaletsizlikler neticesinde bazı bireylerin durumunda iyileşmeler olmasının yanı sıra kötüleşmenin, yani refah kaybının yaşanması da ortaya çıkmaktadır. Devletin politika

uygulamaları ise, istikrar ve adaleti sağlayabildiği ölçüde bir refah artışını ifade etmektedir. Fakat devletin var olduğu zamandan bu tarihe, politika uygulayıcılar gerek adalet anlayışlarındaki farklılıklardan gerekse kişisel ve siyasi çıkarlarından dolayı devletin birincil kaynağı olan vergilendirme yetkilerini, etkinlik ve genel kabul görmüş adalet ilkelerine aykırı kullanabilmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, devletin uygulayacağı politika araçlarından olan vergilemenin, hangi ekonomik faaliyetlerden ve ne oranda alınması gerektiğiyle ilgilidir. Devlet, vergileme ile ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunduğu anda, etkinliği bozucu sonuçlar meydana getirdiği takdirde toplumsal refahta bir azalma meydana gelecektir. Çalışmada, teorik olarak hazırlanmış vergilendirme ve gelir dağılımı çalışmaları incelenmiş ve bunların toplumsal refah üzerindeki olası etkileri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda birinci kısımda toplumsal refah kavramı açıklanmış, refahın tarihsel gelişimi ve ölçülmesiyle ilgili bilgilere değinilmiştir. Daha sonra gelir dağılımının etkinliğiyle ilgili ölçütler çerçevesinde, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin toplumsal refah üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında vergilemede adalet ilkesi gereği ödeme gücüne ulaşmada kullanılan yöntemlere değinilmiş ve vergilerin kaynağına göre optimal vergilendirilmesi konusundaki görüşler ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise kaynağına göre optimal vergilendirmenin nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunulmuş ve bunların toplumsal refah üzerindeki olası etkileri değerlendirilmiştir.

2. Toplumsal Refah ve Gelir Dağılımı

Sübjektif bir kavram olan bireysel refah, insanların mutluluk ve halinden memnunluk durumunu ifade ederken ekonomik refah kavramı ise kişilerin mutlu olma yollarının ekonomik sebeplerini ifade etmektedir. Buradan hareketle bireysel refah, kişilerin tüketmiş oldukları mal ve hizmetlerin bir fonksiyonu olarak ele alınmaktadır. Kişilerin faydalarını yansıtan bu fonksiyona dahil edilecek olan mal ve hizmetler ile bunların oranları, bu kişilerin tercihleriyle belirlenmektedir. Bireysel refahın bu şekilde ifade edilmesi, basit ve kolay hesaplanabilen bir fayda ölçümü olarak değerlendirilmekte ve klasik iktisatçılar da ekonomik refah ile ilgili bu durumu kabul etmektedirler. Bu durumu savunmakta olan klasik iktisatçılar, bireysel refahtan ziyade toplumsal refah üzerine odaklanmışlardır. Onlar için önemli olan ise adaletten ziyade etkinlik olarak bilinmektedir. Yani üretime bağlı olarak toplumsal refah arttırılabildiği ölçüde geçerli görülmekte ve bunu kabul ederken de kişisel gelir dağılımları göz ardı etmektedirler (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 210).

Fakat yukarıda açıklanan durumun en belirgin sıkıntılarında birisi, tüketilen mal ve hizmet sayısı arttıkça kişinin farklı zamanlardaki refah değişimini hesaplayarak karşılaştırma yapabilmenin oldukça güç olmasıdır. (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 211). Zira iki farklı dönemde bireyin tüketim bileşimi değişmiş olabilir ve ilgili malların fiyat yapısını ve söz konusu malların bireyler için atfettiği değeri bilmeden böyle bir karşılaştırma yapmak pek mümkün görülmemektedir. Söz edilen bu olumsuzluklar, aynı şekilde toplumsal refah içinde geçerli olmakla birlikte toplumsal refah konusundaki bir diğer sıkıntı, bireysel fayda düzeylerinin hesaplanabilir kabul edilmesi olmaktadır (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 211).

Kardinal faydacılar olarak bilinen refah iktisadı çalışanları, bir bireyin yaptığı tüketim sonucunda elde edebileceği fayda düzeyinin hesaplanarak toplanabileceğini savunmaktaydılar. Kardinal yaklaşım, bireysel refahın hesaplanabileceğini ve toplanabileceğini savunmasından dolayı bazı refah iktisadı çalışanları tarafından eleştiriler almıştır. Bu eleştiriler doğrultusunda bireysel faydaların hesaplanıp toplanmasının mümkün olmadığını, faydaların yalnızca büyüklük küçüklük sıralamasına tabi tutulabileceğini savunan ordinal yaklaşım gündeme gelmiştir. Faydanın kardinal varsayımlarla ölçülebileceğini ifade eden ve toplumsal refahı ekonomik refahla ilişkilendiren öncü isimlerden birisi Arthur Cecil Pigou'dur.

Jeremy Bentham'ın öncülüğünü yapmakta olduğu faydacı felsefe yaklaşımı, bireysel faydaların ölçülebileceğini ve karşılaştırılabilirliğini savunarak, bireysel faydaların toplamından toplumsal refaha ulaşılabilirliğini ifade etmektedir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 212). Pigou'da, Bentham'ın bu varsayımlarını kabul ederek, 1920'de "Refah Ekonomisi" adlı kitabını kaleme almıştır. Pigou'nun çalışmaları, ekonomik refah adı verilen refahı maddi açılardan etkileyen konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu sayede toplumsal refah ile ekonomik refah arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Little, 1957: 79).

Refah ekonomisinden yola çıkan Pigou, faydanın karşılaştırılabilir olduğunu ve azalan marjinal fayda ilkesiyle birlikte eş doyum sınırı varsayımlarını benimsemektedir. Bu varsayımlardan hareketle de toplumsal refahın en üst düzeye çıkarılabilmesi için eşit paylaşılmış bir gelir dağılımı olması gerektiğini savunmaktadır (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 214).

Bireylere herhangi bir etki, yönlendirme ve engellemede bulunulmadan etkin bir üretim düzeyinde ve milli gelirin artırılabilmesiyle ekonomik refah olarak da bilinen toplumsal refahta bir artış meydana getirilebilecektir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 214). Pigou'nun

ekonomik ya da sosyal refahı artırma noktasında savunduğu şeylerden birisi de milli gelirden yapılan adaletsiz dağılımın yeniden düzenlenerek, genelde bir azalma meydana getirmeden yoksullar lehine bir yeniden dağılım gerçekleştirmektir. Söz edilen bilgilerden de çıkartılabileceği gibi Pigou, toplumsal refahı artırma noktasında üretimde sağlanacak etkinlik ve milli gelirle ilgili yapılacak bir yeniden dağılım olmak üzere iki noktaya dikkat çekmektedir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 214). Pigou'nun önermesinin sorgulanmasına neden olan nokta; azalan marjinal fayda ilkesinin, insanların elde ettiği gelir payı ile bağdaştırılması olmaktadır. Pigou'ya göre zengin olan bireylerin gelirleriyle yaptıkları harcamadan (tüketimden) elde edecekleri fayda düzeyi, yoksul kişilerin harcama yaparak elde edecekleri fayda düzeyinden daha düşük kalmaktadır (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 214). Bu nedenle gelir bölüşümünde yoksullar lehine yapılacak bir yeniden dağılım sayesinde toplumsal refah arttırılabilmektedir.

Pigou'nun varsayımlarından birisi olan eş doyum sınırı, birçok düşünür tarafından eleştiri odağı haline gelmiştir. Azalan marjinal fayda ilkesi sayesinde düşük gelirliler lehine yapılacak olan yeniden dağılım ile toplumsal refahın arttırılması ve herkesin gelirden eşit şekilde pay alması durumunda maksimum refah düzeyine ulaşılabilmesi için insanların aynı düzey harcama ile aynı faydayı elde etmesi gerekmektedir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 215). Ancak yöneltilecek eleştirilerin birçoğunun değindiği şey; insanların tercihlerinin ve bu tercihler sonucu elde edecekleri haz ve mutluluğun yani fayda düzeyinin farklı olacağı durumudur.

Kardinal yaklaşımın eleştirilere cevap verememesinden sonra yeni refah iktisadı adı altında Vilfredo Pareto'un değer yargılarından uzak olduğu ileri sürülen çalışmaları gündeme gelmiştir. Pareto, *fayda karşılaştırması* yapılmasına olan ihtiyacı ortadan kaldırmasından dolayı kardinal fayda teorilerinden ziyade ordinal fayda teorilerinin kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Pareto'ya göre tam rekabet piyasasının şartları gerçekleştiği takdirde ve veri kabul edilecek bir gelir bölüşümü doğrultusunda piyasanın işleyişi, kendiliğinden maksimum refah düzeyine ulaşılmasını sağlayacaktır (Kazgan, 1999: 182). Başka bir ifadeyle tam rekabet piyasasına ait koşulların gerçekleşmesi durumunda, ekonomi alanında optimal adaletin gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Özalp, 2018: 32). Pareto kriterleri, genellikle değer yargılarından uzak durabilmek adına kişisel tercihleri yansıtan, öncekinden daha iyi, öncekinden daha etkin, optimum nokta gibi kaynakların dağılımı ile ilgili açıklamalarından dolayı bazı refah iktisadı çalışanlarınca değer yargıları barındırdığı yönünde eleştiriler almıştır

(Özalp, 2018: 33). Yani Pareto, değer yargılarından uzaklaşma amacındayken bazı iktisatçılar tarafından değer yargısı içerdiği hakkında eleştiriler almıştır.

Toplumsal refahın yerine genellikle bireysel refah ile ilgilenmesi, insanları kendi refah düzeylerini en iyi tespit eden kişiler olarak kabul etmesi ve refaha sadece ekonomik açıdan bakması tamamıyla değer yargılarının olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte en ilgi çekici değer yargısı; yapılacak bir yeniden dağılım ile hiçbir bireyin durumu kötüleşmeden, başka bir bireyin veya bireylerin durumu iyi yönde değişiyorsa, bu durumda toplumsal refahın arttığını kabul etmesidir (Özalp, 2018: 33-34). Bu son değer yargısı, Pareto ilkesinin piyasadaki etkinliğin gerçekleşmesi ile ilgili olduğunu göstermektedir. Buradaki piyasa etkinliği, toplumdaki kimsenin mevcut durumu bozulmadan, bazılarının refah düzeyinde bir artış gerçekleştirilemiyor ise yani yapılacak bir dağılım sonucunda birilerinin refah düzeyinde azalma meydana geliyor ise tam rekabet koşulları altında etkin bir dağılım olduğunu ifade etmektedir (Kirmanoğlu, 2009: 68). Yani *pareto optimumu* sağlanmaktadır.

Pareto optimumunun gerçekleştirilmesi; *değişimde etkinlik, üretimde etkinlik ve genel etkinlik* olmak üzere üç etkinlik koşulunun sağlanmasına bağlı bulunmaktadır (Kirmanoğlu, 2009: 68). Değişimde etkinlik; sabit bir mal grubunun, bireyler tarafından özgürce mübadele edilerek paylaşıldığı bir ekonomide yapılacak yeniden dağılım sonucunda bir kişinin refahını arttırmamanın, başka bir kişinin refahını azaltmadan mümkün olunmadığı noktayı göstermektedir. Bir başka ifade ile bireyler için marjinal ikame oranlarının birbirlerine eşit olduğu nokta, değişimde etkinlik durumunu sağlayan nokta olarak kabul edilmektedir (Şireli, 1993: 32). Tam rekabet şartlarında ve veri bir durumda üretim faktörleri üzerine yapılacak bir müdahale sonucunda bir ürünün üretim düzeyini arttırmak, başka bir ürünün üretim düzeyinin azaltılmasından geçiyor ise bu nokta üretimde etkinliğin sağlandığı noktayı ifade etmektedir (Özalp, 2018: 35). Yani üretim faktörleri arasındaki marjinal teknik ikame oranlarının birbirine eşit olması gerekmektedir (Koutsoyiannis, 1987: 577-578). Son etkinlik koşulu olan genel etkinlik durumu ise değişim ve üretimdeki etkinliğin eş anlı olarak gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Yani üretimde etkinliğin sağlanmasıyla ortaya çıkan malların, değişimde etkinliğin sağlanması ile istenilen mallara eşit olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile tam rekabet koşulları altında üretici için malın fiyatı malın marjinal maliyetine eşit olduğunda ve marjinal ikame oranlarının aynı zamanda marjinal teknik ikame oranlarına eşit olduğu durumda genel etkinlik gerçekleştirilmekte ve Pareto optimumu sağlanmaktadır (Koutsoyiannis, 1987: 578).

Pareto'ya göre insanların sınırsız ihtiyaçlarının karşısında kaynakların sınırlı bulunması, ekonomik sorunların temel nedeni olarak görülmektedir. Bireyler, hayatlarındaki bütün engellemelere rağmen bu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Fakat bu ihtiyaçları karşılarken çeşitli şekillerde engellenmektedirler. Bu engellerden birisi üretim alanında meydana gelen yapısal sınırlar iken bir diğeri bu sınırlı üretimi herkesin arzu etmesi olarak bilinmektedir (Özalp, 2018: 36).

Toplumdaki hiçbir bireyin refah düzeyinde kayba neden olunmadan yapılacak bir yeniden dağılım durumunda, bazı bireylerin refah düzeyinde bir artış sağlanabiliyor ise bu durum Pareto'ya göre kabul edilebilir bir durumdur ve *pareto iyileştirme* kavramı olarak bilinmektedir. Pareto, varsayımlarını tam rekabet koşullarına dayandırmaktadır ve O'na göre bu şartlarda gerçekleştirilen pareto optimal durumunda kaynakların nasıl dağıldığının pek bir önemi bulunmamaktadır. Yani yapılacak bir müdahale sonucunda kimsenin refahında bir azalma meydana getirilmeden, varlıklı birisinin durumunda meydana gelecek iyileşmeyi etkin bir müdahale ve toplumsal refahta bir artış olarak kabul etmektedir (Özalp, 2018: 36).

Ekonomide gerçekleştirilecek bir yeniden dağılım sonucunda bazı bireylerin durumunda bir kötüleşme meydana gelmeden başka bireylerin refah düzeyi arttırılamıyor ise bu durum pareto optimal noktayı ifade etmektedir ve Pareto, bu müdahaleye karşı çıkmaktadır. Ancak Nicholas Kaldor ve John R. Hicks, yapılacak bir müdahale sonucunda bazı bireylerin durumunun kötüleşmesine rağmen bazılarının durumunun iyileştirilmesinin kabul edilebilir bir müdahale olması için *tazmin veya telafi ölçütü* denilen kavramı ileriye sürmüşlerdir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 233).

Gerçek manada bir uygulama alanı olmasa dahi teoride geçerliliği kabul edilebilecek olan Kaldor'un önerisine göre yapılan müdahale sonucunda durumu kötüleşenler, bu kayıplarını parasal olarak ifade edebilirler. Bununla birlikte müdahale sonucunda kazançlı çıkan kişiler de meydana gelen bu iyileşmenin korunması adına parasal bir telafi için hazır bulunabilirler. Sonuç olarak telafi etmeye hazır olan bireyler, kaybeden kişilerin durumunu müdahale öncesi duruma getirebilecek parasal ödemeyi karşıladıklarında kendileri de hala önceki duruma göre kazançlı iseler yapılan bu müdahale toplumsal refahı arttıracaktır ve kabul edilebilir bir durum olarak görülmektedir (Kirmanoğlu, 2009: 94-95). Hicks'in bu noktada ortaya attığı önerme, Kaldor'ununkine benzer fakat yön olarak farklıdır. Hicks, yapılacak olan müdahale sonucu zararlı çıkacak olan bireylerin, kazançlı çıkabilecek olan bireylerin bu kazançlarından vazgeçmeleri için durumlarında meydana gelecek olan iyileşmeyi parasal olarak telafi ederek, müdahaleden

vazgeçmelerini sağlayabileceğini ve böylece refahın artırılabilirliğini ifade etmektedir (Özalp, 2018: 44). İki düşüncenin de ortak kriteri, bu tazmin sonucunda yapılan ödemelerden elde edilen fayda düzeyinin, yeni durumdan vazgeçenlerin veya yeni duruma katlananların kaybettikleri fayda düzeyinden daha fazla olması gerekmektedir.

Birçok refah yaklaşımında olduğu gibi burada da baş gösteren ve eleştirilen çeşitli noktalar bulunmaktadır. Kaldor ve Hicks'e ait olan bu tazmin ölçütü, bireylerin parasal ölçütlerden aynı faydayı elde edeceğini kabul etmektedir. Fakat hem günümüz şartlarından bakıldığında hem de bu çalışmayı değerlendiren bazı düşünürlere göre parasal ödemelerin marjinal faydalarının eşit olduğu sonucunu ima eden bu görüşün gerçekçi olmadığı kabul edilmekte ve eleştirilmektedir. Tam anlamıyla eleştiri olarak ifade etmemek gerekirse de Scitovsky, Kaldor ve Hicks'in önermelerinin ayrı ayrı değerlendirilmesinden ziyade birlikte gerçekleşmesini ve değerlendirilmesini önermektedir (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2012: 234).

Bu bilgiler doğrultusunda ekonomide yeniden bir dağılım yapılması veya yapılmaması, Pareto ilkeleri çerçevesinde refah iktisadının temel teoremleri ile açıklanmaktadır. Pareto optimalinin sağlanması; üretimde etkinliğin, değişimde etkinliğin ve genel etkinliğin sağlanması koşullarına bağlıdır. Refah iktisadının birinci temel teoremine göre; tam rekabet koşulları altında söz edilen üç etkinliğin birlikte sağlanması, pareto etkinliğinin sağlanması demektir. Pareto etkinliğinin sağlandığı bu noktalarda, yeniden yapılacak bir kaynak dağılımı ile herhangi bir refah artışının sağlanması mümkün değildir. Yani refah artışı için herhangi bir devlet müdahalesine ihtiyaç yoktur (Bağlı, 2011: 265).

Bununla birlikte bazen devletin çeşitli şekillerde ekonomiye müdahalelerde bulunmasıyla, daha tercih edilebilir yeni bir rekabetçi denge durumuna geçilebilmektedir. Bu durumu kısaca açıklamak gerekirse; piyasanın kendi işleyişine bırakılması sonucu üretimde, değişimde veya genel anlamda etkinlik oluşturulamamış olabilir. Yani atıllık söz konusu olmaktadır (Özker, 2016: 78-79). Böyle bir durumda devlet, götürü vergileme ve transfer harcamaları yoluyla başlangıçtaki tercihleri değiştirmemek koşuluyla yapacağı yeniden dağılım ile bazı bireylerin refah düzeyini arttırabilir (Kirmanoğlu, 2009: 72). Refah iktisadının ikinci temel teoremi olarak adlandırılan bu teoreme göre atıllığın söz konusu olduğu yani pareto iyileştirme yapılabilen durumlarda devlet, başlangıçta bulunan dağılım ve göreceli fiyat yapısını değiştirmemek koşuluyla götürü vergileme ve kamu harcamaları yolu ile bireyler

arasında transferler yapılmalıdır (Kirmanoğlu, 2005: 24). Böylece bir refah artışı sağlanmış olacaktır.

Pareto optimalinin en temel varsayımı, etkinliğin sağlanmasıdır. Fakat pareto optimali, etkinliğin sağlandığı bu noktalarda gelir dağılımının adaletli olup olmadığıyla ilgilenmemektedir. Söz edildiği gibi tam rekabet koşulları altında bütün pareto optimallik koşulları olan etkinlikler sağlansa dahi malların fayda ve dolayısıyla tercih sıralamaları farklı olabileceğinden, bir süre sonra bazı bireyler daha fazla gelir elde edebilecek ve adaletsizlikler ortaya çıkabilecektir. Klasik refah iktisatçıları, birçok alanda olduğu gibi bu noktada da devletin herhangi bir müdahalede bulunmasına kesinlikle karşı çıkmaktadırlar. Ancak refah iktisadının ikinci temel teoreminden hareketle şu durum görülmektedir; piyasa aksaklıklarının yaşandığı bir durumda etkinliğin sağlanması ve adil bir gelir dağılımı için devletin çeşitli yollardan ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir (Kirmanoğlu, 2009: 76).

Toplum tarafından kabul edilebilir olarak görülen gelir dağılımının nasıl olduğuna dair sorularda ve adil ve adaletli bir gelir dağılımını bulma noktasında kullanılacak ölçüt; sosyal refah fonksiyonları olmaktadır. Bu açıdan Bentham'cı Sosyal Refah Fonksiyonu ve John Rawls'cı Sosyal Refah Fonksiyonu olmak üzere iki farklı sosyal refah fonksiyonu ortaya çıkmaktadır (Kirmanoğlu, 2009: 76). Faydacı felsefenin de dayandığı üç temel ilke bulunmaktadır. İlk ilkeye göre toplumun bir sosyal denge durumundan başka bir sosyal denge durumuna geçmesinin iyi veya kötü olduğuna dair çıkarım yapabilmek için yeni durumun bireylere sağladığı refah düzeyinin değerlendirilmesi gerekmektedir. İkinci ilkeye göre ise sonuç önem arz etmektedir. Ortaya çıkan sosyal durum, sonuçlarına göre değerlendirilmektedir. Sonuca bakıldığında toplam sosyal refah artmakta ise iyi, azalmakta ise kötü kabul edilmektedir. Üçüncü ve son ilkeye göre ise faydanın ölçülmesi ve toplanabilmesi varsayımına dayanarak toplum refahının, toplumdaki bireylerin refahlarının toplamından meydana geldiği kabul edilmektedir. Bu ilkeye göre herhangi bir devlet müdahalesi sonucunda, bireylerin bazılarının refahı azalsa bile toplam refahta bir artış söz konusu ise bu müdahale kabul edilebilir bir durumu yansıtmaktadır (Kirmanoğlu, 2009: 76).

Sonuç olarak Bentham'a göre bireylerin faydaları ölçülebilmekte ve bunun sonucunda toplanarak toplum faydasına ulaşılabilir. Örneğin; A, B ve C gibi üç bireyden oluşan bir toplumda, A'nın faydası UA, B'nin faydası UB ve C'nin faydası UC olduğu kabul edilirse toplam fayda: $U_{\text{Toplam}} = UA + UB + UC$ şeklinde formüle edilir. Toplumsal refahı arttırabilmek için de devlet müdahalesinin yapılabileceği savunulmaktadır (Cengiz, 2019: 152-153).

Toplumda, bir sosyal denge durumundan başka bir sosyal denge durumuna geçildiğinde, bireylerin bazılarının refahı azalırken toplam refah artıyor ise Bentham'a göre bu durum kabul edilebilir bir durum olmaktadır. Ancak Rawls, hangi durumun adil olduğu konusunda önemli olanın, toplumun genel refahından ziyade bireysel refahın olduğunu ileri sürmektedir (Savaşan, 2012: 132). Rawls'ın adalet kavramında, reel malların adil dağılımıyla birlikte *hakların ve ödevlerin adil dağılımı* da söz konusu olmaktadır. Yani gerçek malların yanında *birincil mallar* olarak ifade ettiği haklar, özgürlükler, güç ve fırsat gibi bireylerin mevcut toplumdaki yerinin iyiliğini belirleyen farklı birçok faktöre de yer vermiştir (Kirmanoğlu, 2009: 77). Aslına bakılırsa Rawls'ın çalışması, bir sosyal refah sözleşmesini ifade etmektedir. Söz edilen bu sözleşme; bağımsız ve eşit statüde bulunan kişilerin, toplum içinde kendi konumlarıyla alakalı bir fikir sahibi olmasalardı, üzerinde anlaşmaya varacakları farazi bir sözleşme olarak bilinmektedir. Rawls'ın bu sözleşmenin gerçekleşebilmesi için *başlangıç durumu* ve *cehalet perdesi* olmak üzere iki koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir (Savaşan, 2012: 132).

İlk koşul Rawls için çok önemlidir ve bu sağlanamadan ikinci koşula geçilememektedir. Buna göre toplumdaki herkes aynı düzeyde bir donanıma, aynı haklara ve aynı fırsatlara sahiptir. İkinci koşul olan cehalet perdesine göre ise varsayımdaki bireylerin ilerideki kendi bulunacakları konumları bilmedikleri kabul edildiğinden, karar verirken en kötü durumda bulunan bireylere destek olacak şekilde hareket ettikleri kabul edilmektedir (Kirmanoğlu, 2009: 78). Bu koşulun gerekçesi olarak; oyun teorisinde de bulunan, en düşük seviyedeki kötü durumların daha kötü durumlara göre tercih edildiği *Maximin Strateji* gösterilmektedir. Bu stratejiden ve önceki varsayımdan hareketle toplum, en kötü durumdaki kişilere veya gruplara göre karar verecektir. Onların mevcut durumlarının iyileştirilmesi, bir sosyal adalet ilkesi olarak belirlenecektir (Savaşan, 2012: 133).

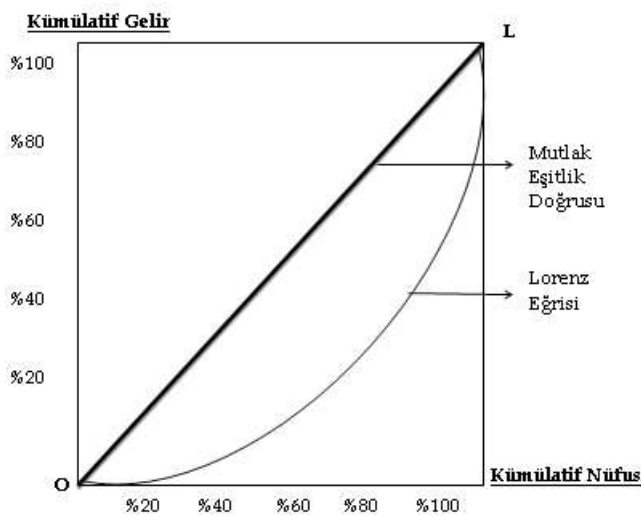
Sonuç olarak Rawls'a göre belirli varsayımlar altında toplum için önemli olan, en kötü durumda bulunan bireylerdir. Eşitlikçi olmamasına rağmen kötü durumda bulunan bu kişilere yönelik dağılımlar sayesinde, toplam refah arttırılabilmekte ve sürekli olarak en kötü durumda bulunanlara yönelik adımlar atılmaktadır (Savaşan, 2012: 135). Rawls'ın söz ettiği bu durum gerçekleştiği takdirde toplumsal refah artmakla birlikte toplumda diğerinden daha kötü durumda bulunan bir birey veya grup kalmayacağı gibi (tam olarak adaletli ve eşit bir dağılım olması), farazi bir sonuç düşünülebilir.

Toplumsal refah düzeyinin en temel göstergelerinden birisi gelir dağılımıdır. Bir ekonomideki gelir dağılımı ne kadar adaletli ve eşit dağılmış olursa toplumsal refah düzeyi de

o ölçüde yüksek olacaktır. Ekonomide yaşanan bazı aksaklıklar nedeniyle tam eşitlikçi bir gelir dağılımı olması mümkün değildir. Bu durumda refah iktisadının ikinci temel teoremi gündeme gelmekte ve mümkün olduğunca eşitlikçi bir yeniden dağılım yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu yeniden dağılım için uygulanacak olan politikaların belirlenmesi amacıyla ekonomideki gelir eşitsizliği düzeyinin ölçülmesi gerekmektedir. Bir toplumda, kişisel gelir dağılımında eşitsizliğin derecesinin saptanmasında başvurulan en popüler yöntem; *Lorenz eğrisi* yöntemi ve bu yöntem yardımıyla hesaplanan *gini katsayısıdır* (Şengür ve Taban, 2016: 55).

Amerikalı bir istatistikçi olan Max O. Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz eğrisi, gelir dağılımındaki eşitsizliği grafik üzerinde göstermek için kullanılmaktadır. Kişisel gelir dağılımında, eşitsizliğin boyutunun saptanması için başvurulan Lorenz eğrilerinin oluşturulmasında, kümülatif (katlanmış) yüzde değerlerin yer aldığı bir kutu diyagramı kullanılır (Kececi, 2018: 140). Eğriyi meydana getirebilmek için bireyler ve hane halkları, gelir büyüklüklerine göre en düşükten başlayarak yükseğe doğru sıralanmaktadır (Öztürk, 2009;54). Lorenz eğrisinin yatay ekseninde, bu şekilde sıralanmış birey veya hanehalklarının nüfusunun birikimli yüzde payları, dikey ekseninde ise bu birey veya hanehalklarının elde ettikleri gelirin birikimli yüzde payları yer almaktadır. Dikey ekseninde toplam gelirin %100'ü, yatay ekseninde nüfusun %100'ü yer almakta olduğundan, diyagram bir kutu şeklini almaktadır (Kubar, 2011: 231).

Şekil 1. Lorenz Eğrisi

Şekil 1'de görüldüğü gibi, orijinden başlayıp karşı köşeye çizilen doğru *mutlak eşitlik doğrusudur*. Mutlak eşitlik doğrusu üzerindeki her nokta, belirli bir ekonomideki gelir

dağılımının, mutlak eşitlik düzeyinde olduğunu ifade etmektedir. Şekilde yer alan OL köşegeni üzerindeki bütün noktalarda, nüfusun yüzdeleriyle bu nüfusa karşılık gelen gelirin yüzdeleri birbirine eşittir (Öztürk, 2009: 54). Örneğin nüfusun %10'u gelirin %10'unu almakta veya nüfusun %70'i gelirin %70'ini almaktadır. Orijinden başlayarak yatay eksen boyunca sağa ve dikey eksen boyunca L noktasına kadar olan noktaların tamamı, tam bir gelir eşitsizliğini göstermektedir. Lorenz eğrisi, bu ikisi arasında yer almaktadır (Elveren, 2013: 37). İki uç durum arasında bulunan Lorenz eğrisinin konumu, eşitsizlik hakkında yorum yapılabilmesine imkan sunmaktadır. Buna göre Lorenz Eğrisi, mutlak eşitlik doğrusuna yaklaştıkça eşitlikçi bir gelir dağılımı olduğunu, mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaştıkça da adaletsiz bir gelir dağılımı olduğunu göstermektedir (Ünlüönen ve Tayfun, 2015: 214).

Lorenz eğrisi, belli bir ülkede farklı zamanlarda meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliklerini ya da farklı ülkelerde meydana gelen gelir dağılımı adaletsizliklerini kıyaslamak için kullanılmaktadır. İki farklı gelir dağılımı karşılaştırması yapıldığında, dağılımlardan birine ait Lorenz eğrisi, her nokta için diğer dağılımın eğrisine göre daha adaletli noktalarda ise daha eşitlikçi olan bu dağılım, adaletten uzak olan dağılıma göre baskın olacaktır. Fakat söz edilen iki gelir dağılımına ait Lorenz Eğrileri, bazen kesişebilmektedir. Böyle bir durumda, hangi dağılımın mutlak olarak daha eşitlikçi olduğu konusunda bir sonuca ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bu noktada yararlanılacak olan ölçüt; gini katsayısı olmaktadır (TÜSİAD, 2000: 176-177; Öztürk, 2009: 55).

Gelir dağılımında adaleti gösteren Lorenz eğrisi, geometrik bir şekildir. Lorenz eğrisinin, mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması adaletsizliği, yaklaşması ise adaleti göstermektedir. Oysa ülkeler arasındaki ya da bir ülkenin çeşitli bölgeleri arasındaki eşitsizliğin yıllar boyu değişimini izleyebilmek için eşitsizliğin bir katsayı ile ifade edilmesi daha uygun olacaktır. İşte gini katsayısı, eşitsizliği bir oran ile gösteren ve eşitsizliğin derecesini ölçen bir katsayıdır (Bilgili, 2018: 41). Gini katsayısı, Lorenz Eğrisi yardımıyla hesaplanmaktadır ve Lorenz eğrisi ile tam eşitlik durumunu gösteren, mutlak eşitlik doğrusunun arasındaki alanın, mutlak eşitlik doğrusunun alt kısmında kalan alana bölünmesiyle bulunmaktadır (Öztürk, 2009: 56). Hesaplama sonucu gini katsayısı, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır ve oranın 1'e yaklaşması adaletsizliğin arttığını, 0'a yaklaşması ise adaletsizliğin azaldığını göstermektedir. Sıfır sayısı tam eşitlik noktası, 1 sayısı tam eşitsizlik noktasıdır (Kazgan, 2016: 147).

Daha önce söz edildiği gibi gelir eşitsizliğinin ölçümünde kullanılan yöntemlerden birisi olan Lorenz eğrisinin çeşitli eleştirel yönleri de bulunmaktadır. Bu nedenle Lorenz eğrisi

yardımıyla hesaplanan gini katsayısı yöntemi kendini göstermektedir. Fakat her iki yöntem de birtakım verilere ulaşılmasını sağlasa da eksiklikleri giderememektedir. Farklı gelir dağılımlarını analiz eden Lorenz eğrileri, birbirlerini kestiklerinde ya da ortaya çıkan adaletsizlik ölçütleri birbirinden farklı sıralamaları gösterdiğinde, farklı gelir dağılımlarının arasında daha gerçekçi sıralamalar yapabilmek adına *Dalton-Atkinson adaletsizlik ölçütünden* yararlanılmaktadır (Öztürk, 2016: 347). Gini katsayısı ve Lorenz eğrisi gibi ölçütler, eşitsizliklere verdikleri ağırlıklar konusunda gizli yargılar bulundurmaktadırlar. Farklı gelir dağılımları, çeşitli eşitsizlik ölçülerine göre sıralandığında ortaya düzgün olmayan bir sıralama çıkabilmektedir (Öztürk, 2009: 57). Bunun nedeni, eşitsizliğe verilen ağırlıkların farklılık arz etmesidir. Söz edilen ağırlıklar, değer yargılarını da içerisinde barındırdığı için Dalton-Atkinson adaletsizlik ölçütünde bir toplumsal refah fonksiyonu olduğu kabul edilmektedir. Farklı adaletsizlik ölçütleri, söz edilen bu toplumsal refah fonksiyonuna göre tekrardan sıralanmaktadır (Öztürk ve Göktolga, 2010: 13). Söz edilen bu toplumsal refah fonksiyonunda toplum tarafından eşitliğe verilen değer, sıfır ile sonsuz arasında değerler almaktadır. Verilen bu değerın sıfır olması, toplumun gelir dağılımıyla ilgili kayıtsız olduğunu, verilen değerın sonsuz olması da toplumun yalnızca minimum seviyedeki gelir gruplarında bulunan bireylerle ilgilendiğini ifade etmektedir (Öztürk, 2016: 347).

Dalton-Atkinson adaletsizlik ölçütü, gelirin adil dağıtılması durumunda belirli bir zamandaki toplumsal refah seviyesine ulaşabilmek adına o andaki toplam gelirin ne kadarlık bir kısmının yeterli olacağını göstermektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010: 12). Dalton-Atkinson adaletsizlik ölçütü, bir toplumun sahip olduğu gelir bölüşümünden kesin eşitlik durumuna geçerken gözden çıkarmaya razı olduğu gelir düzeyi olarak da ifade edilebilmektedir (Öztürk, 2009: 58). Bu bilgiler ışığında Dalton-Atkinson adaletsizlik ölçütünü, gelirin tekrar dağıtılmasındaki ortaya çıkan potansiyel kazançların bir göstergesi olarak ifade etmek de mümkündür (Cowell, 2000: 36-45; Öztürk, 2016: 347).

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin belirlenmesi için geliştirilen yöntemlerden birisi de *Sen Endeksi*'dir. Sen endeksi, kendinden önceki ölçüm mekanizmalarının zayıf yanlarından dolayı yoksulluk açığını ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını birlikte dikkate alan bir yöntemdir (Kabaş, 2010: 22). Sen endeksi; *kafa sayısı oranı*, *gelir açığı oranı* ve *gini katsayısının* birleştirilmesi suretiyle oluşturulan ve yoksulların sayısını, yoksulluğun boyutunu ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını dikkate alan bir ölçüttür (Sen 1976; Aktan ve Vural,

2002). H, kafa sayısı oranını; I, gelir açığı oranını ve Gp, gini katsayısı gösterirken sen endeksi: $S = (H \times I) + H(1 - I) Gp$ şeklinde formüle edilmektedir (Kabaş, 2010: 23).

Sen endeksinin en önemli katkısı, yoksul bir ailenin geliri düştüğünde yoksulluk endeksinin artıyor olmasıdır (Şenses, 2003: 66; Kabaş, 2010: 22). Herhangi bir yoksulun gelirinde bir azalma meydana geldiğinde yoksulluk ölçütünde bir artış meydana gelir. Yani yoksulların durumundaki kötüleşmeler, yoksulluk oranında yükselmelere yol açarken zenginlerden yoksullara doğru yapılan gelir transferleri, yoksulluk ölçütünde azalmalara yol açmaktadır (Aktan ve Vural, 2002). Gelir dağılımı adaletsizliklerinin hesaplanmasında kullanılan bir diğer yöntem; *Yoksulluk Oranı İndeksi*'dir. Genel olarak yoksulluk; sosyal refah seviyesi, toplumdaki bireylerin hayat standardının mutlak ya da görel olarak en düşük seviyenin altında kalan bireyin konumu olarak ifade edilmektedir. Daha özel bir ifade şekli olarak "toplam gelirin, yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması durumu" açıklaması da kullanılabilir (Öztürk, 2009: 59).

Bununla birlikte yoksulluk daha çok kişiden kişiye değişen bir kavramdır ve insanların yaşam standartlarına, gelir düzeylerine, beklentilerine vb. sebeplere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Hayatı devam ettirebilmek için ihtiyaç duyulan asgari seviyedeki gıda, konaklama ve giyim miktarları, baz alınan zamana ve topluma göre büyük oranda farklılıklar göstermektedir (Çalışkan, 2010: 99). Yoksulluk seviyesinin ve kaynak dağılımının adilliği konusunda bir çıkarım yapabilmek adına öznel ölçütlerden ziyade daha nesnel kabul edilen ölçütlerin oluşturulması gerekmektedir (Öztürk, 2009: 61). Söz edilen bu sebeplerden dolayı yoksulluk oranı indeksi, oldukça önem arz eden bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Hesaplama yapılacak ülke veya bölgedeki insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için belirli bir gelir düzeyi belirlenmekte ve yoksulluk oranı indeksi hesaplaması; belirlenen gelir seviyesinin altında gelir elde eden nüfusun, toplam nüfusa oranlanmasıyla yapılmaktadır. Örneğin bir bölgede X birim gelirin altındakiler yoksul kabul edilirken, B kadar toplam nüfusun A kadarının geliri, X düzeyinin altında olursa: $Yoksulluk\ Oranı\ İndeksi = A / B$ olur. Böylece hesaplanan bölge veya ülkedeki insanların yoksulluk oranı ve seviyesi belirlenmektedir.

Yoksulluk oranı indeksine de çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Bunlardan en önemlisi, yoksulluk oranı indeksinin yoksullar arasındaki kaynak dağılımına herhangi bir duyarlılığının bulunmamasıdır. Bu ölçüt, yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin gelirlerinde meydana gelen azalmalara ve yoksul kişiler arasında yapılan gelir transferlerine karşı duyarlılığı bulunmamaktadır. Hatta yoksullardan zengin kişilere yapılan gelir aktarımlarını da dikkate

almamaktadır (Öztürk, 2009: 61). Yoksulluğu sabit bir kavram olarak ele alan yoksulluk oranı ölçütleri, genellikle bir tek hesaplanabilir göstergeden yola çıkarak, nüfusu yoksul olanlar ve olmayanlar şeklinde iki gruba ayırarak fazlasıyla basite indirgemekte ve yalnızca yoksulluk sınırından daha düşük seviyede bulunan bireylere odaklanmaktadır. Ancak yoksulluk sınırının fazlasıyla altında bulunmasına rağmen halinden memnun sayılabilecek bir hayata sahip bireyler bulunabileceği gibi bu sınırın üzerinde bir gelir seviyesine sahip olup da genel kıstasların dışındaki çeşitli kıstaslara göre yoksul olarak değerlendirilebilecek bireyler de bulunabilmektedir (Şenses, 2003: 96; Öztürk, 2009: 62).

3. Vergilemede Adalet ve Optimal Vergilendirme

3.1. Ödeme Gücüne Ulaşmada Kullanılan Yöntemler

Vergilemede adalet ilkesi gereği, bireylerin ödeme gücünün belirlenmesi için yapılan uygulamalardan birincisi *en az geçim indirimi* yöntemidir. En az geçim indirimi, vergi mükelleflerine ait vergi borcunun hesaplanmasında, bireylerin asgari ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir matrah tutarının vergi dışı tutulmasını ifade eder (Pehlivan, 2006: 165). En az geçim indirimi yönteminde yükümlünün eş ve çocukları ile bazı ülkelerde, bakmakla yükümlü olduğu kişiler ve yerel farklar dikkate alınarak belirlenen bir tutar, vergi matrahından indirilmektedir (Öz, 2006: 65). En az geçim indirimi oranı arttıkça, gelir üzerinden yapılan indirim bu oranda artacak yani ödenecek olan vergi bu oranda azalacaktır. Bireylerin cinsiyetlerine, yaşlarına, çalışma şekillerine vb. faktörlere bağlı olarak geçim hadleri değişmektedir. En az geçim indirimi oranı belirlenirken, baskı ve çıkar gruplarının hükümet üzerindeki baskıları, yoksul halkın üzerindeki vergi yükünün ağırlığı, devletin vergi gelirlerine olan ihtiyacı önemli derecede rol oynamaktadır (Öztürk, 2016: 356). Düzgün bir şekilde işletilen en az geçim indirimi sistemi sayesinde bireylerin gelirlerinden devlete aktarılan tutar daha az olacaktır. Yani bireyler, tüketim ihtiyaçları için daha fazla kaynak sahibi olacaklardır.

En az geçim indirimi sistemi; ödeme gücüne ulaşmada, vergi mükellef sayısındaki azalmadan kaynaklı idarenin iş yükünün azalmasında, maliyetinin altında kalan vergi gelirlerinden vazgeçilerek vergi toplama maliyetlerinin düşürülmesinde ve dar gelirlilerin insani yaşam standartlarında kalabilmesine destek verilmesinde oldukça önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte indirim tutarı belirlemedeki düzensizliklerden dolayı gerçekçi olmaması, bireyler için katkısının düşük olmasına rağmen devlete olan mali yükünün yüksek olması, kamusal mallardan dışlama olmadan yararlanıldığı için haksızlığa neden olması, vergi

veriminin düşmesine sebep olması ve vergi hesaplama işlemlerini uzatması gibi olumsuz yönleri olduğu da düşünülmektedir (Pamuk, 1975: 192-193).

En az geçim indirimi yöntemi *matrahtan indirim*, *vergiden indirim* ve *bölme sistemi* olmak üzere üç şekilde uygulanabilir (Sağbaş, 2010: 65). Matrahtan indirim sistemi; mükellefin gelirinden, en az geçim indirimi tutarının düşürülmesi ve kalan kısmın artan oranlı vergilendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Vergiden indirim sistemi; önce mükellefin vergilendirilmesi söz konusu geliri vergi tarifesine göre vergilendirilmekte, daha sonra, en az geçim indiriminin vergi tarifesine göre bulunan vergisi, toplam vergiden düşürlmektedir. Bölme sistemi ise aile gelirin aile bireyleri sayısına bölünmesinden sonra vergilendirilmesini öngören bir sistemdir (Nadaroğlu, 1998; Gökçay, 2017: 122). Bireylerin ödeme gücünün belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin ikincisi *artan oranlı tarife* sistemidir. Artan oranlı tarife, vergi matrahındaki artmaya bağlı olarak vergi oranının aynı doğrultuda artmasıdır (Sağbaş, 2010: 68). Artan oranlı vergi tarifesinde amaç, vergi adaletini sağlamak olduğundan düşük gelir gruplarına düşük vergi oranı, yüksek gelir gruplarına yüksek vergi oranı uygulanmaktadır. Mükelleflerin ödemekte oldukları vergi ile elde ettikleri gelir arasındaki oran, gelir arttıkça artmakta ise artan oranlı vergi uygulaması söz konusu olmaktadır (Birinci ve Akyazı, 2017: 46).

Bireylerin gelirleri arttıkça, gelirin marjinal faydasının azaldığı varsayımı altında, artan oranlı vergileme ile bireylerin geliri arttıkça ödeyecekleri vergiler de artmaktadır. Ters durumda ise yani bireylerin geliri azaldığında, uygulanacak vergi oranı azaldığı için daha az vergi ödemekle yükümlü olacaklardır. Böylece bireylerin aynı düzeyde fedakarlığa katlanması sağlanmaktadır. Öte yandan özellikle genişleme dönemlerinde devletin vergi gelirleri artmakta ve gelir dağılımında adaletsizlikleri giderme açısından da etkili sonuçlar meydana getirmektedir (Erkin, 2012: 250). Otomatik stabilizatör görevi de gören artan oranlı vergiler, ekonominin refah dönemlerinde toplam talebi azaltarak ekonomiyi daraltıcı, daralma dönemlerinde ise toplam talebin düşmesini engelleyerek ekonomiyi genişletici etkiler göstermektedir (Öztürk, 2016: 354). Bu tarifenin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için genellikle doğrudan vergiler (gelir vergisi, veraset ve intikal vergisi gibi) tercih edilmektedir. Zira dolaylı vergiler rahatlıkla yansıtılabildikleri için artan oranlı vergi uygulaması, beklenen etkiyi sağlamakta başarısız kalabilmektedir.

Günümüzde gelir vergisi, sosyal adaleti sağlama amacıyla genellikle artan oranlı vergi tarifesi ile alınmaktadır (Edizdoğan, 2007: 245). Sosyal devlet olmanın gereği olarak

devletlerin, düşük gelire sahip bireylerin belirli bir refah seviyesinin altına düşmemeleri için kamu harcaması yapmaları gerekmektedir. Artan oranlı vergileme ile hem farklı gelir grupları arasındaki yüksek farklılıklar azalmakta hem de yüksek gelirli mükelleflerden daha fazla vergi tahsil edilerek, kamu harcamaları aracılığıyla düşük gelire sahip bireylerin refah düzeyi iyileştirilmeye çalışılmaktadır (Edizdoğan, 2007: 245). Ödeme gücünün belirlenmesinde kullanılan yöntemlerden üçüncüsü olan Ayırma İlkesi, ilk kez 1907 yılında İngiltere’de uygulanmaya başlanmakla birlikte ilerleyen yıllarda hemen her ülkenin vergi sistemi içerisinde yer bulabilmiştir (Edizdoğan, 2007: 246). En az geçim indirimi ve artan oranlı tarife sistemi, ödeme gücünü belirlemede ciddi derecede rol oynamasına karşın önemli bir durumu gözden kaçırmaktadırlar. Söz edilen bu durum; gelirin, emek karşılığında (ücret) mı yoksa sermaye karşılığında (faiz, rant ve kar) mı kazanıldığıdır.

Gelirin sağlandığı kaynağın ve niteliklerinin göz önünde bulundurulması suretiyle, vergi bakımından farklı işleme tabi tutulması yoluna gidilebilmektedir. Bu yöndeki uygulama, gelirin sağlandığı kaynağa göre vergi ödeme gücü itibariyle dayanıklılığının farklı olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Gök vd., 2013: 273). Yani emek geliri elde edenlerin bu geliri, devamlı nitelikte olmamakla birlikte hastalık, yaşlılık, sakatlık ve işsizlik gibi durumlarda kesilebilmekte veya tamamen sona erebilmektedir. Oysa sermayenin geliri, emeğe nazaran daha kolay elde edilen ve sürekli olan bir gelir olarak düşünülmektedir. Bu durumda, aynı miktarda emek ve sermaye geliri söz konusu olduğunda, bunlardan emek gelirinden sermaye gelirin oranla daha düşük oranda vergi almak gerekmektedir (Pehlivan, 2006: 169). Bu ilke, aynı düzeyde gelir elde eden bireylerin aynı düzeyde vergilendirilmesi şeklinde ifade edilen yatay adalet kavramıyla çelişmekle birlikte sosyal adaleti sağlamadaki etkinliği açısından savunulmaktadır (Susam, 2015: 242).

Ayırma ilkesi, sadece emek ve sermaye gelirinde bir ayırım değil, yükümlülerin evli-bekar, sivil-öğrenci ve kadın-erkek gibi durumlarına göre de bir ayırım yapılmasını gerekli görmektedir. Bunun sebebini de bir örnek ile açıklamak gerekirse; 2000 lira aylık gelire sahip evli bir bireyin, aynı gelire sahip bekar bir bireyle aynı oranda vergilendirilmesi, evli olan birey açısından adaletsizliğe (bekar olan bireyin bakmakla yükümlü olduğu kimsenin olmadığı varsayımı altında) neden olacaktır. Görüldüğü gibi ödeme gücüne göre vergilendirme ilkesini gerçekleştirmek için en az geçim indirimi ve artan oranlı tarifenin yanında ayırma ilkesinin de birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Pehlivan, 2006: 170). Ödeme gücüne ulaşmada kullanılan tekniklerden sonuncusu da *muafiyet* ve *istisnadır*. İstisna, vergi kanunları gereği

vergilendirilmesi gereken bir konunun kısmen veya tamamen, aynı vergi kanunuyla veya başka bir vergi kanunuyla, bir süreliğine veya sürekli olarak, belirli şartlar altında veya şartsız bir şekilde vergi dışında tutulmasını ifade etmektedir. Muafiyet, vergi kanunları gereğince vergilendirilmesi gereken bazı bireylerin kısmen veya tamamen, aynı vergi kanunuyla veya başka bir vergi kanunuyla, bir süreliğine veya sürekli olarak, belirli şartlar altında veya şartsız bir şekilde vergi dışında bırakılmasını ifade etmektedir (Erdem ve diğerleri, 2003: 85). Muafiyet ve istisna kavramlarından söz edebilmek için meclis tarafından (kanunlarla) vergi yükümlülüğü oluşturulan bir konu veya kişi gerekmektedir. Vergi kanunlarının kapsamında bulunmayan kişi veya konular açısından muafiyet veya istisna söz konusu olmamaktadır (Susam, 2015: 243).

Muafiyet ve istisna yapılmasının ekonomik, kültürel, politik, idari ve sosyal amaçlar olmak üzere birçok sebebi bulunmaktadır. Ekonomik amaç için ihracat teşviklerini, kültürel amaç için zanaatkarlardan vergi alınmamasını, politik amaç için diplomat muaflığını, idari amaç için vergi maliyetlerinin düşürülmesini ve sosyal amaç için de gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltma yönünde uygulanan muafiyet ve istisnalar örnek verilebilmektedir (Sağbaş, 2010: 73). Sosyal amaçlar kapsamında, vergi kanunlarıyla yapılan muafiyet ve istisna hükümleri ile ödeme gücü zayıf olanların lehine bazı kolaylıklar sağlanabilmektedir (Pehlivan, 2006: 159). Böylece bu bireylerin ihtiyaçlarına aktarabilecekleri kaynaklar bir miktar da olsa artacağından, sosyal refah düzeyinde bir artış sağlanabilmektedir. Muafiyet ve istisnaların söz edilen olumlu yönleri olduğu gibi gereken özen gösterilmediğinde veya kontrol edilmediğinde vergi adaletini, kaynak dağılımını ve üretimdeki etkinliği bozucu etkiler meydana getirebilmektedir. Bununla birlikte dikkatli kullanıldıkları takdirde vergi ödeme gücüne ulaşma araçlarından en az geçim indirimi, artan oranlı vergileme ve ayırma ilkesinin eksikliklerini tamamlayarak, adaletli bir vergileme yapılmasına ve eşitsizliklerin kaldırılmasına yardımcı olabilmektedir (Bozdoğan vd., 2012: 134).

3.2. Optimal Vergileme

Birçok refah ekonomisi düşünürüne göre vergiler, ortaya çıkardıkları etkinlik kaybı nedeniyle bireylerin refahında bir azalmaya neden olmaktadır. Bu düşüncenin arkasında yatan neden ise; bireyler vergi öderken aynı zamanda çeşitli vergileme maliyetlerine de katlanmak durumundadırlar. Ödemiş oldukları vergilerin karşılığını, çeşitli kamusal hizmet yollarıyla alabilme imkanına sahip olsalar da vergi ile birlikte katlandıkları maliyetlerle ilgili bir karşılık söz konusu olmamaktadır. Bir bakıma, artan vergiler sonucunda tüketici olan bireyler, harcanabilir gelir düzeyleri azaldığı için fayda kaybına maruz kalmaktadırlar. Bununla birlikte

üreticiler de daha az miktarda ürün üretip satabilecekleri için bir kar kaybına uğramaktadırlar. Sonuç olarak toplumun bütününe bakıldığında, genel bir refah kaybı söz konusu olmaktadır. Söz edilen bu etkinlik kaybının ve bunun sonucunda meydana gelen refah kaybının ortadan kaldırılması veya mümkün olduğunca en aza indirilebilmesi amacıyla *optimal vergileme teorisi* geliştirilmiştir (Selen, 2017: 333).

Optimal vergileme, sunulan kamusal hizmetlerin finansmanını sağlayacak düzeyde olan ve bununla birlikte, etkinlik ve adalet ilkeleri arasında bir denge kurmaya çalışan bir vergileme sisteminin araştırılıp uygulanması ile ilgilenmektedir. Bu bağlamda uygulanacak bir vergi, yapılan kamusal harcamaları finanse edebildiği ve aynı zamanda toplumsal refah için önemli olan etkinlik ve adalet ilkelerine uygun olabildiği ölçüde optimal bir vergi olarak kabul görmektedir (Akkaya, 1988: 343-345). Bireyler ya gelirleri ya harcamaları ya da servetleri üzerinden vergilendirilmektedirler.

Verginin konusunu oluşturan ilk unsur bireylerin gelirleridir. Gelirin optimal vergilendirilmesi üzerine yapılan çalışmalardan James A. Mirrlees'in çalışması ele alınmaktadır. Optimal gelir vergisi, vergilemede adaletin sağlanmasıyla birlikte ekonomik birimler üzerindeki etkinlik kaybını mümkün olan en düşük seviyede tutmalı ve böylece sosyal refahın artmasına katkıda bulunmalıdır. Gelir vergisi, doğrusal gelir vergisi ve doğrusal olmayan gelir vergisi olarak iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. Doğrusal gelir vergisinde, bireylerin geliri arttıkça ortalama vergi oranları da artmaktadır. Ancak marjinal vergi oranları sabit kalmaktadır. Doğrusal olmayan gelir vergisi sisteminde ise, bireylerin geliri arttıkça ortalama vergi oranlarıyla birlikte marjinal vergi oranları da artmaktadır (Albayrak, 2011: 298).

Mirrlees'in düşüncesine göre bireylerin vergi ödeme güçlerine ulaşmada önemli olan gelir değil, bireylerin geliri elde etme yetenekleridir. Buradaki temel problem, ödeme gücü olarak hangisi dikkate alınırsa alınsın, bunun belirlenmesinin nasıl yapıldığı olmaktadır. Buradan hareketle aslında, vergilendirilecek gelirden veya geliri elde etme durumunda objektif bilgilere ulaşabilmek mümkün olduğu takdirde, optimal vergilemeyle ilgili bir sorun yaşanmayacaktır. Böylelikle bütün bireyler optimal bir şekilde vergilendirilecek ve adalet ve etkinlikle örtüşen bir yeniden kaynak dağılımı yapılabilecektir (Selen, 2017: 336).

Ekonomik birimlerin farklı yeteneklere ve dolayısıyla farklı vergilendirilebilecek gelir düzeylerine sahip olmaları, uygulanmak istenen optimal vergilendirme sisteminin bu duruma uygun bir vergileme yapabilmesini ve ortaya çıkan eşitsizlik durumlarını doğru tespit edebilmesini gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, gelirin optimal vergilendirilmesi çok

karmaşık bir hal almaktadır. Mirrlees, söz edilen bu karmaşıklıklardan kurtularak bir öneride bulunabilmek için bazı varsayımlar belirlemiştir (Selen, 2017: 336). Mirrlees'e göre; gelirin bir kuşaktan başka bir kuşağa aktarılmasını sağlayan tasarruflar göz ardı edilmelidir. Ayrıca toplumsal refahın belirleyicisinin kişisel tercihler olduğu, asimetric bilgi olmadığı, vergilendirilen kişilerin değer yargılarını gösteren faktörlerin model dışı tutulduğu, vergi avantajı için bireylerin farklı bölgelere gitmediği ve farklı vergilendirme durumlarında çıkan ek maliyetlerin olmadığı kabul edilmelidir (Güler, 2017: 247).

Bu varsayımlar altında ekonomik birimlere farklılaştırılmış vergileme yapılması, aranan optimallığı ve azalan eşitsizliklerden dolayı refahın artmasını sağlayacaktır. Ancak bu noktada yaşanacak temel problem de optimal kabul edilecek tarife yapılarının ve marjinal vergi oranlarının nasıl belirleneceği sorusu olmaktadır (Selen, 2017: 338). Eşitsizliği giderecek bir vergileme olabilmesi için yüksek gelir gruplarına yüksek marjinal vergi oranları, düşük gelir gruplarına düşük marjinal vergi oranları uygulamak gerekmektedir. Fakat yüksek gelir gruplarının emek arz esneklikleri yüksek olduğu için bu durumun aksine, yüksek gelir gruplarına uygulanan marjinal vergi oranları giderek azalmaktadır (Güler, 2017: 247). Mirrlees'in bu düşüncesine göre yüksek gelir gruplarına yüksek, düşük gelir gruplarına düşük marjinal vergi uygulaması ile beklenen refah artışı sağlanamayacaktır. Yani yüksek gelir gruplarına yüksek vergi oranları uygulandığında ortaya çıkacak etkinlik kaybı, beklenen refah artışından daha yüksek bir seviyede olacaktır. Bu durumdan Mirrlees'in yaptığı çıkarım; sabit oranlı marjinal vergi uygulamaları olmaktadır. Bu durumda gelir seviyesi arttıkça azalan oranlı bir vergileme söz konusu olacaktır ve üst gelir seviyelerine sahip birey sayısı çok fazla olmadığı için bu durum, sorun teşkil etmeyecektir. Bu durumda yapılan vergilemenin etkinliği sağladığı gibi yeniden dağılımı da sağlayabilmesi için asgari bir geçim düzeyi belirlenmeli ve bu gelir düzeyinin altındaki bireyler vergiden muaf tutulmalıdır (Albayrak, 2011: 301)

Söz edilen bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; teoride optimal bir gelir vergisi modeli bulmak ve bunun sayesinde etkinliği ve adaleti sağlamak mümkündür. Ancak gerçek hayatta kabul edilen varsayımların neredeyse hiçbiri gerçekleşmediği için etkinliği sağlayıcı ve refahı arttırıcı bir optimal vergileme yapmak pek mümkün gözükmemektedir. Yine de yapılabildiği ölçüde hem etkinliği hem de refah artışını sağlayabilecek bir dağılımı gerçekleştirecektir.

Verginin konusunu oluşturan unsurlardan birisi de bireylerin harcamalarıdır. Vergi ve refah bağlamında yapılan çalışmalar incelendiğinde, aşırı vergi yükü sonucu bir etkinlik kaybı

olduğu kabul edilmektedir. Uygulanan vergiler, mal ve hizmetlerin maliyetlerine yansımından dolayı toplam arz ve toplam talepte değişiklikler meydana getirmektedir. Piyasanın kendi işleyişi dışındaki bu gibi faktörlerin (vergiler gibi), arz ve talepte azalma yönünde bir değişiklik meydana getirmesi etkinlik kaybı olarak kabul edilmektedir. Frank P. Ramsey, etkinlik kaybını ortadan kaldıracak optimal bir vergi oranının nasıl olacağıyla ilgili çalışmaların öncü isimlerindedir. Ramsey çalışmalarında, kamusal harcamaların finansmanının sağlanmasıyla birlikte aşırı vergilemenin mümkün olan en düşük seviyeye indirilerek, sosyal refahın nasıl maksimum seviyeye çıkarılabileceği konusunda çözüm aramıştır (Selen, 2017: 339). Etkinlik kaybına neden olmadan kamu harcamalarının finansmanı için götürü vergilemenin kullanılması gerektiğini ileri sürülmüştür. Çünkü götürü vergileme, hem vergileme maliyetleri açısından bir avantaj sağlayacağı hem de mal ve hizmetlerin fiyat yapısında bir değişikliğe neden olmayacağı için etkinlik sorunu ortaya çıkarmayacaktır (Albayrak, 2011: 303). Ancak Ramsey ve devamında bu konu hakkında çalışanların ortak düşüncesi; götürü vergilemenin kamu harcamalarının finansmanını karşılamayacağı olmuştur (Selen, 2017: 339).

Optimal vergileme üzerine Ramsey'in önerisi; mal ve hizmetler üzerinden olmuştur. Ramsey'e göre farklılaştırılmış vergileme yapılması gerekmektedir ve herhangi bir etkinlik kaybı oluşmaması için mal ve hizmetlerin talep esneklikleri önem arz etmektedir (Selen, 2017: 339). Vergileme sonucunda bireylerin rahat tepki vererek talep miktarlarını değiştirebildikleri mal ve hizmetlere (talep esneklikleri yüksek olan mal ve hizmetlere) düşük oranları uygulanmalıdır. Bunun aksine bireylerin esnekliklerinin düşük olduğu mal ve hizmetlere ise daha yüksek vergi oranları uygulanmalıdır (Albayrak, 2011: 304). Böylece vergileme sonucunda bireyler fazla tepki veremediği için meydana çıkacak olan etkinlik kaybı minimum seviyede olacaktır. Esneklik temelli bu vergi önerisinde Ramsey, gelir dağılımında eşitlik ve adalet ilkelerini göz ardı etmiştir.

Ramsey'in ortaya attığı esneklikle ters yönlü işleyen bu vergileme tekniği, etkinliği sağlayabilecek bir optimal vergileme önerisi olmasına rağmen, kaynak dağılımında adaletsizlikleri arttırabileceği için optimal kabul edilmemektedir. Zira esneklikle ters yönlü işleyen bir vergileme yapılması durumunda, talep esneklikleri düşük kabul edilen zorunlu ve düşük mallar üzerine daha yüksek oranlarda vergileme yapılırken, esneklikleri yüksek kabul edilen lüks mallara daha düşük oranlarda vergileme yapılacaktır. Bu durumda düşük gelir seviyesine sahip olan bireyler, genellikle zorunlu ve düşük mal ve hizmetleri tükettikleri için

katlanmak zorunda oldukları vergi yükü daha ağır olacaktır. Bu da ekonomideki mevcut dağılımı daha adaletsiz bir noktaya çekecektir ve toplumsal refahta bir azalışa neden olacaktır (Selen, 2017: 229-240).

Ramsey'den sonraki düşünürler, etkinlikle birlikte adalet ilkesine de uygun bir optimal vergi arayışına girmişlerdir. Bu bağlamda doğrudan vergilerin mi yoksa doğrudan olmayan vergilerin mi bu ilkelere daha uygun olacağı konusunda çalışmalar yapmışlardır. Söz konusu çalışmalar doğrultusunda hem etkinlik ilkesinin hem de adalet ilkesinin birlikte gerçekleştirilebilmesi adına optimal bir vergileme sistemi olması için hem doğrudan hem de doğrudan olmayan vergi türlerinin birlikte uygulanması gerekmektedir (Albayrak, 2011: 305). Böylece hem kamu harcamaları için gerekli finansman sağlanmakta hem de etkinlik ve adalet ilkeleri birlikte gerçekleştirilebildiği için toplumsal refahta bir artış sağlanabilmektedir.

Verginin konusunu oluşturan unsurlardan sonuncusu, bireylerin servetleridir. Optimal vergi üzerine yapılan çalışmalarda genellikle, etkinlik ilkesinin gerçekleştirilebilmesi adına sermaye gelirin çok düşük oranda vergilendirilmesi ya da hiç vergilendirilmemesi düşüncesi savunulmaktadır. Ekonomide etkinliğin sağlayabilmesi için sermaye gelirin vergilendirilmemesi gerektiğini ileri süren düşünürler, eşitsizliklerin giderilmesi adına yapılacak olan yeniden dağılımın, gelir üzerine konulacak vergilerle yapılması gerektiğini belirtmektedirler (Albayrak, 2011: 306).

Sermayenin vergilendirilmesine karşı çıkan düşünürlerin esas aldığı iki nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; sermayenin geliri, girdi faktörü olarak üretime katılmaktadır ve tüketimin optimal vergilendirilmesini savunan düşünürler, sermayenin gelirin de içinde bulunduğu ara mallarının vergilendirilmemesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Zira sermayenin gelirin konulacak vergiler, üretime ayrılacak kaynakları azaltacağından bir etkinlik kaybına neden olacaktır (Selen, 2017: 359). Diğer nokta ise sermayenin gelirin konulacak vergi, ileride yapılacak olan tüketimin vergilendirilmesi olarak yorumlanmaktadır. Yani bu vergiler, bugün yapılan tüketimin lehine bir sapma meydana getirecek ve böylece tasarrufları azaltacaktır. Bu durum, tüketimin zamanlar arası tam ikame olduğu varsayımı altında geçerli olacaktır. Buradan hareketle eğer bireyler, ileride yapacakları tüketimleri konusunda bugüne göre daha isteklilerse, sermayenin gelirin mümkün olduğunca düşük oranlarda vergilendirilmesi ya da vergilendirilmemesi gerekmektedir (Albayrak, 2011: 306).

Son olarak sermaye, günümüzde uluslararası bir hareketliliğe sahip olduğu için vergilemeye karşı çok daha duyarlı olacaktır ve düşük oranlarda bile konulacak olan vergiler, ciddi oranlarda etkinlik kayıplarına neden olabilecektir (Mankiw vd. 2007; Sorensen, 2007; Stiglitz, 1987; Albayrak, 2011: 306). Bu durumda ortaya çıkacak olan etkinlik kaybı, aynı zamanda toplumsal refahta da bir azalmaya neden olacaktır. Yani toplumsal refahta bir kayba neden olunmaması için sermayenin gelirinin ya çok düşük oranlarda vergilendirilmesi ya da hiç vergilendirilmemesi gerekmektedir.

4. Sonuç

Çalışmanın temel amacı, toplumsal refah ile vergilendirme arasındaki ilişkiyi teorik açılarından değerlendirmektir. Toplumsal refah, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde bireysel refah ile ilişkilidir. Bireysel refah ise insanların beklenti ve elde ettikleri şeyler ile doğru yönlü olarak değişmektedir. Günümüzde gerek sosyal devlet olmanın bir gereği gerekse kaynak dağılımındaki istikrarsızlıkların giderilmesi amacı ile politika uygulayıcılar, çeşitli araçlarla ekonomiye müdahalelerde bulunmaktadır. Bu araçlardan en önemlisi de vergilendirme yetkisidir. Devlet, harcamalarını finanse edebilmek adına vergilendirme yapmak zorundadır. Ancak söz konusu vergilendirme, ekonomideki etkinlik ve adalet ilkelerinin gerçekleşmesini engellememeli ve hatta bu ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için çalışmalıdır. Bu durum sağlanabildiği takdirde, toplumsal refah maksimize edilebilecektir.

Bireyler harcamaları, servetleri ve gelirleri üzerinden vergilendirilmektedirler. Etkinlik ve adalet ilkelerinin gerçekleştirilebilmesi için verginin konusunu oluşturan bu unsurlar, optimal düzeyde vergilendirilmelidir. Ancak optimal vergilendirme, tek başına uygulandığında bu ilkeleri gerçekleştirilmede başarıya ulaşamamaktadır. Mirrlees, bireylerin gelirlerinin optimal vergilendirilmesi üzerine çalışmasında, sabit oranlı bir vergilendirilme yapılmasının optimal olacağını savunmaktadır. Bu durum etkinliği gerçekleştirirken adalet ilkesine bir etkisi bulunmamaktadır. Adalet ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için de asgari bir gelir düzeyi belirlenmeli ve bu seviyenin altındaki bireyler vergiden muaf tutulmalıdır. Böylece gelir üzerinden yapılacak olan vergilendirmede etkinlik ve adalet ilkesi bir arada gerçekleştirilebileceği için toplumsal refah maksimize edilecektir.

Vergilendirmenin bir diğer unsuru olan harcamalarda ise Ramsey temelli optimal vergilendirme teorisi incelenmiştir. Ramsey'e göre etkinliği sağlayabilmek adına harcamalar üzerine konulacak vergilerde, talep esneklikleri dikkate alınmalıdır. Ramsey talep esneklikleri yüksek olan mal ve hizmetlere düşük vergi oranları, esneklikleri düşük olan mal ve hizmetlere

ise yüksek vergi oranları uygulandığı takdirde, tam anlamıyla etkinliğin sağlanabileceğini ileri sürmektedir. Ancak Ramsey, etkinlik temelli bir optimal vergilendirme teorisi ileri sürmüştür ve adalet ilkesini tamamen göz ardı etmektedir. İleri sürdüğü vergilendirme tekniği uygulandığı takdirde, özellikle düşük gelir seviyesine sahip olan bireylerin esneklikleri düşük olan mal ve hizmetleri daha fazla tükettikleri düşünüldüğünde, refah düzeylerinde bir azalma meydana gelecektir. Bu nedenle harcamalar üzerinden yapılan vergilendirmeler, Ramsey temelli vergileme sisteminden ziyade adalet ilkesini de gözetecek şekilde olmalıdır. Böylece düşük gelir seviyesine sahip olan bireylerin de refah düzeyleri güven altına alınacak ve toplumsal refah maksimize edilebilecektir.

Son olarak vergilendirmeye konu olan servet unsuru değerlendirilmiştir. Servetin getirisinin sermaye olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, üretim için kullanılacak olan kaynakların vergilendirilmemesi veya çok düşük oranlarda vergilendirilmesi gerekmektedir. Böylece ekonomide daha fazla sermaye faktörü bulunacak ve üretime bağlı olarak genel bir refah artışı sağlanacaktır. Sonuç olarak toplumsal refahı arttırabilmek için devletin, vergilendirme yetkisini kullanırken ekonomideki bütün gelir gruplarını dikkate alması ve etkinlikle birlikte adalet ilkesini de gözetmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- AKKAYA, Ş. (1988). Adil Vergileme ve Optimal Vergileme Yaklaşımlarına Genel Bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 46(0).
- AKTAN, C., & VURAL, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*.
- ALBAYRAK, Ö. (2011). *Optimal Vergi Teorisi: Bir Değerlendirme. Kriz ve Maliye Düşüncesinde Değişim "İzzettin Önder'e Armağan"* (1. b.). (A. PINAR, A. H. KÖSE, & N. FALAY, Dü) İstanbul: SAV Yayınları.
- BAĞLI, M. S. (2011). Etkinlik-Eşitlik Çelişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi . *Maliye Dergisi*(161).
- BİLGİLİ, F. (2018). Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Sonrasında Türkiye'de GINI Katsayılarının Analizi: Alternatif GINI Formülü Yaklaşımı. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 6(1).
- BİRİNCİ, N., & AKYAZI, H. (2017). Düz ve Artan Oranlı Kişisel Gelir Vergisi Tarifelerinin Ekonomik Etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1).
- BOZDOĞAN, K., BUYRUKOĞLU, S., & BOZDOĞAN, D. (2012). Sosyal Vergileme İlkeleri Açısından Asgari Geçim İndiriminin Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası Dergisi*(375).
- CENGİZ, E. (2019). Haz ve Acının Matematiği: J. Bentham'ın Faydacı Ahlakının İmkânı. *Dört Öge*(8).
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010) Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyl Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(59).
- EDİZDOĞAN, N. (2007). *Kamu Maliyesi* (9. b.). Bursa: Ekin Kitabevi.
- ELVEREN, A. (2013). Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi EşitsizlikProjesi Veri Setleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2).
- ERDEM, M., ŞENYÜZ, D., & TATLIOĞLU, İ. (2003). *Kamu Maliyesi* (3. b.). Bursa: Ekin Kitabevi.
- ERKİN, G. (2012). Artan Oranlılık. *Ankara Barosu Dergisi*(4).

- GÖK, M., BİYAN, Ö., & AKAR, S. (2013). Vergilemede Adalet İlkesinin Anaysal Temelleri ve Uygulamaya Yansımaları: Seçilmiş OECD Ülkeleri Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1).
- GÖKÇAY, Ş. E. (2017). Türk Vergi Sisteminde Vergi Ödeme Gücüne Ulaşma Teknikleri. *Journal of Life Economics*, 4(3).
- GÜLER, H. (2017, Haziran). Gelirin Optimal Vergilendirilmesi: Teori ve Politika. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2).
- KABAŞ, T. (2010). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. Adana: Adana Nobel Kitabevi.
- KAZGAN, G. (1999). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (8. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KAZGAN, G. (2016). *Liberalizmden Neoliberalizme* (1. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KECECİ, N. (2018). Türkiye Bölgeler Arası Gelir Dağılımı İçin Bir Analiz. *PressAcademia Procedia*, 7(1).
- KİRMANOĞLU, H. (2005). Amartya Sen'in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0(47).
- KİRMANOĞLU, H. (2009). *Kamu Ekonomisi Analizi* (2. b.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- KOUTSOYIANNIS, A. (1987). *Modern Mikro İktisat*. (M. SARİMEŞELİ, Çev.) Ankara: Teori Yayınları.
- KUBAR, Y. (2011). Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007) Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2).
- LITTLE, L. (1957). *A Critique of Welfare Economics* (2. b.). New York: Oxford University Press.
- NİŞANCI, M., AYDEMİR, A. F., TOSUN, B., & EMSEN, S. (2017). Kuznets Eğrisi ile Ekonomik ve Siyasal Liberalizasyon Uygulamaları Arasındaki İlişkiler. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES*, (s. 148).
- ÖZ, S. (2006). *Gelir Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

- ÖZALP, L. F. (2018). *Refah İktisadi ve Refah Devletinin İktisadi Analizi* (1. b.). Ankara: Efil Yayınevi.
- ÖZKER, A. N. (2016). *Mali İktisatta Konular ve Güncel Yaklaşımlar* (1. b.). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- ÖZTÜRK, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, N. (2016). *Maliye Politikası* (4. b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- ÖZTÜRK, N., & GÖKTOLGA, Z. G. (2010, Şubat). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümü Belirlemede Kullanılan Ölçütler. *Bütçe Dünyası Dergisi*(34), 12-13.
- PAMUK, M. (1975). Sosyal Adalet Açısından Türk Gelir Vergisinde En az Geçim İndirimi, Müterakkilik ve Ayırma Prensibi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0(24).
- PEHLİVAN, O. (2006). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- PIKETTY, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (1. b.). (H. KOÇAK, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- SAGBAŞ, İ. (2010). *Vergi Teorisi*. Ankara: Ece Matbaası.
- SAVAŞAN, F. (2012). *İki Başarısızlık Arasında Kamu Ekonomisi* (1. b.). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- SELEN, U. (2017). *Refah İktisadi Bağlamında Optimal Vergileme Arayışı ve Türk Vergi Sisteminin Analizi*. Yrd. Doç. Dr. YAŞAR METHİBAY'a Armağan. (F. SARAÇOĞLU, & M. ÇAKIR, Dü) Ankara: Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
- SUSAM, N. (2015). *Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar* (1. b.). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- ŞENGÜR, M., & TABAN, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye'de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1).
- ŞİRELİ, N. (1993). Refah Ekonomisine Edgeworth, Pareto, Marshall ve Pigou'nun Katkıları. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 0(35).
- TOPUZ, S. G., & DAĞDEMİR, Ö. (2016, Aralık). Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters-U Hipotezi'nin Geçerliliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(3), 118-119.

*Sinop Üniversitesi Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
e-Dergisi
Cilt: 1 Sayı: 1*

ÜNLÜÖNEN, K. v. (2015). *Ekonomi* (7. b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.